

## מושא

# מערכ ההתנגדות

## הגדרה

המושג "מערכ ההתנגדות" מתייחס למערכת של שחקנים מדינתיים ולא-מדינתיים המקדמים סדר יום מדיני רדיקלי במזרח התיכון באמצעות שיתוף פעולה אסטרטגי חוצה לגבולות. מערכ ההתנגדות לא בוחל בשימוש בטרור ובלוחמה זעירה והוא לעיתים שם לו למטרה להשתלט על הישויות המדיניות בהן הוא פועל.<sup>1</sup>

במקרה של ישראל, מערכ ההתנגדות מהווה מודל חדש של איום בטחוני ומדיני, כאשר באמצעות הטרור מלבנון ומהרש"פ, הוא מצליח למנוע מישראל הישגים בטחונים או מדיניים.<sup>2</sup>

## רקע

השימוש בשליחים מדיניים וצבאיים ("פרוקסי") במודל מערכ ההתנגדות על מנת לחתור תחת ממשלות או לגרום לתסיסה אזרחית במשטרים מתחרים אינו חדש במזרח התיכון.<sup>3</sup>

מאז המהפכה האיראנית (4/79) ובמיוחד בשנים האחרונות, איראן הפכה ליוזמת העיקרית של הפעילות החתרנית במזרח התיכון במסגרת מערכ ההתנגדות.<sup>4</sup>

## חאפיינים

מבנה מערכ ההתנגדות הינו גמיש ודינאמי, הוא משקף את המניעים, האינטרסים והיכולות של שחקנים בכל רגע נתון. למערכ מספר מאפיינים גנריים ודפוסי פעולה טיפוסיים, כלהלן:

- **מערכ ההתנגדות מהווה תופעה מערכתית** – המורכב משחקנים מדינתיים ולא-מדינתיים שונים ומפוזרים מבחינה גיאוגרפית.<sup>5</sup> שחקנים אלה פועלים יחד, לקראת הגשמת יעד מוגדר או מטרה מוגדרת.<sup>6</sup>

<sup>1</sup> יש להבחין בין מערכ ההתנגדות והגיהאד העולמי. הגיהאד העולמי הוא תופעה אסלאמית-דתית, הכלי העיקרי שלו הוא טרור וסדר היום המיידי שלו כולל את הפלת משטרי מדינות ערב "הכופרות" וגם מטרות גלובאליות. את מערכ ההתנגדות מרכיבים גופים שסדר היום שלהם יכול להיות דתי, אולם אינו בהכרח כזה; הוא משתמש בטרור כמו גם בכלים פוליטיים לקדם את הסדר היום שלו; וזירת פעילותו העיקרית היא אזור המזרח התיכון. בין הגופים המרכיבים את שתי התופעות עשוי להיות שיתוף פעולה במאבקם מול ישראל וארה"ב. כך למשל, התקיים שיתוף הפעולה בין לוחמי גרילה סומליים לבין החזבאללה במלחמה נגד ישראל (Worth Robert, *New York Times*, 14/11/06).

<sup>2</sup> ראה הטרור הוא איום קיומי.

<sup>3</sup> שתי דוגמאות לכך הינן התמיכה של נשיא מצרים נאצר בפלסטינים כדי לעורר תסיסה ומהומות בירדן בשנות ה-50; והתמיכה שלו בתסיסת הסונים בלבנון במשבר שפקד את המדינה בשנת 1958. בהתאמה Cleveland William, *A History of the Modern Middle East* (3rd ed., Westview, 2004, p. 331) and Abukhalil As'ad, *Historical Dictionary of Lebanon*, (Scarecrow, 1998, p.16). ראו דוגמאות נוספות ב - Korany Bahgat, "The Arab World and the New Balance of Power in the New Middle East", in Hudson Michael (ed.), *Middle East Dilemma* (Tauris, 1999); and *International Relations of the Middle East* "The Cold War in the Middle East", Chapter 2 in Fawcett Louise (Oxford, 2005).

<sup>4</sup> האיום שמציב מערכ ההתנגדות בראשות איראן מופנה לא רק כלפי ישראל אלא גם כלפי מדינות אחרות במזרח התיכון כגון ערב הסעודית, ירדן ומצרים בהקשר של המאבק האזורי להגמוניה מדינית. ראו מראות #7, זרועות התמנון של מערכ ההתנגדות.

<sup>5</sup> ראה את הטיפולוגיה של קבוצות לא-מדינתיות ולא-מזוינות ב- Shultz Richard and Dew Andrea, *Insurgents, Terrorists and Militias*, (Columbia University Press, 2006); Daniel, *Deadly Connections*, (Cambridge University Press, 2005).

<sup>6</sup> דוגמה אחת של דינאמיקה של מערכ ההתנגדות הינה הסיוע שמעניקה סוריה לקבוצות פלסטיניות מזוינות, שפעלו כמוציאים לפועל נגד תהליך השלום האזורי שהחל במרד בשנת 1991:

"To disrupt [the Madrid initiative] and keep the Palestinian movement weak, Syria supported an array of anti-Israel movements that rejected the peace process .... In 1991, after the Madrid peace conference that brought Israel, Palestinian leaders, and various Arab states together, HAMAS and other militant Palestinians established the Ten Front in Syria to oppose negotiations. The PFLP, the DFLP, PIJ, HAMAS and Hizbullah all conducted

- **היזום** מניע את פעילות מערך ההתנגדות, ועשוי לצקת לה גם תכנים אידיאולוגיים.
- **מוציא לפועל** – חוד החנית של מערך ההתנגדות, שחקן לא-מדינתי המבצע את הפעולות המדיניות או הצבאיות נגד היעד.
- **המסייע** מספק סוגים שונים של תמיכה מדינית ולוגיסטית למוציא לפועל, המאפשרים פעילותו.
- **המארח** – הישות המדינית המשמשת בסיס טריטוריאלי ממנו פועל המוציא לפועל.
- **היעד** הינו המטרה המדינית של מערך ההתנגדות.<sup>7</sup>
- **נזילות בתפקידים** – הגורמים שמשתתפים במערך ההתנגדות עשויים "להחליף תפקידים": ליזום, לסייע, לארח ואף לבצע את הפעילות, בהתאם לנסיבות.<sup>8</sup>
- **ממשלות חלשות מסומנות כמטרה** – מערך ההתנגדות משגשג במדינות בהן הממשלה המרכזית חלשה יחסית וחסרת מונופול על הכוח. הוא עשוי, לחתור תחת מוסדות המדינה או אף להשתלט עליה.<sup>9</sup>
- **לוחמה מוגבלת** – מערך ההתנגדות מנצל את הא-סימטריה בינה לבין צבאות קונבנציונאליים. המערך אינו חותר להשיג הכרעה ע"י ניצחונות צבאיים, אלא להשתמש בטרור ובלוחמה זעירה על מנת להתיש את האויב לאורך זמן.<sup>10</sup>
- **סדר יום רדיקלי** – מערך ההתנגדות מקדם סדר יום מדיני רדיקלי, המאיים על מדינות ערב מתונות כגון לבנון, ירדן, מצריים וערב הסעודית.<sup>11</sup>
- **ניצול חידושים טכנולוגיים** – מערך ההתנגדות מנצל לטובתו את החידושים הטכנולוגיים ומהפיכת המידע וביטויים נוספים של תהליך הגלובליזציה המאפשרים מעבר מהיר של מידע, טובין ואנשים. הביטויים הללו של תופעת הגלובליזציה יוצרות גם לארגונים הקטנים במערך ההתנגדות השפעה בלתי-פרופורציונאלית ביחס לגודלם.

## מערך ההתנגדות נגד ישראל

- בשנים האחרונות, מצליח מערך ההתנגדות למנוע מישראל הישגים מדיניים וצבאיים באמצעות פעולות טרור מלבנון והשטחים הפלסטיניים. בדרך זאת, שואף מערך ההתנגדות לקדם את הקמתה של מדינה אסלאמית אחת במקומה של ישראל.
- המוציאים לפועל של מערך ההתנגדות נגד ישראל הם ארגונים כמו חזבאללה, חמאס, הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני, ועדות ההתנגדות העממית וארגוני טרור נוספים, המנצלים את לבנון ואת הרשות הפלסטינית כמארחים.<sup>12</sup>
- ככל שעובר הזמן, איראן מעורבת יותר כיוזמת במערך ההתנגדות נגד ישראל כשהיא מממנת את ארגוני הטרור הפלסטיניים ואת החזבאללה, תומכת בפעילותם נגד ישראל ומספקת להם "השראה" אידיאולוגית.
- סוריה פועלת כמסייעת של מערך ההתנגדות נגד ישראל, בכך שהיא מארחת את המטות של חלק מארגוני הטרור הפלסטיניים, תומכת בחזבאללה ומאפשר מעבר של נשק ואנשים מאיראן ללבנון.
- מעבר לכך, מערך ההתנגדות נגד ישראל מאופיין על ידי המרכיבים הנוספים הבאים:**

attacks...Some of these groups used terrorism, while others, particularly Hizbullah, concentrated primarily on guerilla war." ראה (Byman Daniel, **Deadly Connections**, (Cambridge University Press, 2005, pp. 129-130)

<sup>7</sup> היעד המדיני של מערך ההתנגדות עשוי להיות, בין השאר, הפצת אידיאולוגיה, חתירה תחת תהליך מדיני, או השתלטות על ישות מדינית.

<sup>8</sup> ראה, למשל, הראיון של CFR עם ג'וליה שוקייר (31/7/06) בנוגע להפיכת התפקידים בין סוריה לחזבאללה; הדיווח של ה-New York Times (28/11/06) על אימון הצבא המהדי בעיראק על ידי החזבאללה; ודו"ח האו"ם על אימון לוחמים מוסלמים מסומליה על ידי החזבאללה, כאשר ציודם סופק על ידי איראן וסוריה (15/11/06, NY Times). ראו גם מראות #7, זרועות התמנון של מערך ההתנגדות.

<sup>9</sup> ראה את המושג יכולת נשיאה ומראות #7, זרועות התמנון של מערך ההתנגדות.

<sup>10</sup> במקרה של ישראל, מערך ההתנגדות מכיר בנחיתות הצבאית שלו ביחס לצה"ל ולכן אינו פועל להכריע את ישראל באמצעים צבאיים קונבנציונאליים, אלא על ידי התשתה באמצעות טקטיקה של לוחמה מוגבלת. אלה כוללים שימוש במפגעים מתאבדים, ירי טילים, חטיפות, הברחת נשק דרך מנהרות ושימוש במגנים אנושיים.

<sup>11</sup> ראה המושג הציר המתון.

<sup>12</sup> ראה בן חורין, Ynet, 5/11/06.

- **ההתנגדות המתמדת לישראל** – מערך ההתנגדות מורכב משחקנים שדוחים באופן בסיסי את זכות הקיום של מדינת ישראל. הם פועלים במישור המדיני, המשפטי, הדיפלומטי והצבאי לחתור תחת קיומה של ישראל ולקדם את הקמתה של מדינה או ישות מוסלמית אחת במקומה.<sup>13</sup>
- **"לא" לסוף הכיבוש** – מערך ההתנגדות פועל על מנת למנוע מישראל לסיים את שליטתה בפלסטינים, כיוון שסוף הכיבוש עלול לעגן את העיקרון של "שתי מדינות לשני עמים", לו מתנגד מערך ההתנגדות באופן בסיסי.<sup>14</sup>

סוף.

<sup>13</sup> ההתנגדות המתמדת לישראל משתתף בדה-לגיטימציה הבסיסית של ישראל, תופעה בה מדינות, ארגונים ושחקנים נוספים שהם לכאורה לא קשורים לסכסוך ישראל-ערב תוקפים את זכות הקיום של מדינת ישראל. התופעה מתבטאת, למשל, בפעילות האנטי-ישראלית בכנס שהתקיים בדורבן בשנת 2001 בנושא גזענות, הפלייה על בסיס גזענות, הפלייה נגד זרים וחוסר-סובלנות מסוגים אחרים; בתביעה שהוגשה לבית הדין הבינלאומי בענין גדר ההפרדה; וגם בכנס להכחשת השואה באיראן (12/06).

<sup>14</sup> הוא הדין גם לגבי התסריט של סוף סכסוך וסופיות התביעות בין ישראל לפלסטינים או ישראל ולבנון. ראו, למשל, המושג חוות שבעא.